

René Heyvaert

De poëzie van het alledaagse

De figuur en het oeuvre van architect en kunstenaar René Heyvaert (1929-1984) worden nog steeds ondergewaardeerd. In 2003 bracht het S.M.A.K in Gent een eerste overzichtsexpositie. De presentatie in Museum M in Leuven, te bezoeken tot 10 februari 2019, focust nu op een andere wijze naar beiden. In 2003 was alles gericht op zijn beeldend werk, de expositie in Leuven wil de tweeledigheid van het werk benadrukken¹. Hiervoor opteerde Peter Swinnen en Eva Wittocx, de curatoren, om letterlijk het geheel in twee delen op te splitsen. In één ruimte werden bijna 150 werken samengebracht en in de torenkamer van de museumuitbreiding van Beel wordt de architectuur van Heyvaert op een conceptuele wijze gepresenteerd. Swinnen schreef ook een essay voor het tijdschrift H-ART².

Heyvaert studeert architectuur aan Sint Lucas Gent. Zijn schetsen getuigen van tekentalent en sterk observatievermogen. Nadien werkt hij samen met generatiegenoten, met André Platel en Olivier Nowé³. Hij verblijft een tijd in Belgisch Congo waar hij een inwendige ziekte krijgt die zijn verder leven zal bepalen. Begin van de jaren zestig maakt hij een reis naar Amerika en werkt daar een tijdje. In 1962 keert hij terug en zijn fragile gezondheid verplicht hem om het beroep van architect vaarwel te zeggen en een andere weg in te slaan waarbij zijn levensritme niet door anderen wordt bepaald. Hij wordt beeldend kunstenaar, geen schilder die gebruik maakt van verf en canvas. Zijn expressiemiddelen komen uit zijn directe omgeving, de dagelijkse aanwezigheid van objecten zoals, lepels, vorken, vuilblikken, borstels, kapstokken, luciferdoosjes, plastic flessen. En nog veel meer. Soms ook takken die hij sprokkelt in zijn tuin en een plaats geeft in zijn innerlijk universum.

Het repetitieve van de objecten.

Met een combinatie van identieke voorwerpen maakt hij onverwachte beelden. Hij onttrekt vaak de oorspronkelijke functionaliteit en met minimale ingrepen transformeert hij de betekenis van die objecten. Hij kleef luciferdoosjes *Union Match* aan elkaar tot een lange verticale stok, een ambitie om na Brancusi een stapeling te maken van identieke delen tot iets oneindig. Hij kleef ook luciferdoosjes aan elkaar in de vorm van een kruis. Interessant om te vermelden is dat Heyvaert in zijn eerste jaar architectuur ook deze doosjes moest schetsen om te leren wat verhoudingen zijn. Het meest aangrijpend is het werk waarbij hij dozen

kindervoeding, dozen *Bambix Junior* of dozen *Brinta* bij elkaar brengt, voeding die hij zelf consumeert als gevolg van fragile spijsvertering. Het repetitieve heeft iets van een Andy Warhol effect maar gaat veel verder dan het aanwenden van namen en vormen, het beelden direct uit zijn dagelijks leven. Bij Heyvaert is de afstand tussen de objecten en zijn eigen bestaan veel dicht en intenser.

De expositie toont een schitterend werk bestaande uit vier houten klerhangers van de wasserij Schietse uit Gent. Deze "objets trouvés" rangschikt hij zo dat er in het midden een vierkant ontstaat. Aan de buitenzijde de vier metalen delen van de klerhanger. Zijn laatste werk bestaat uit het verknippen van tafelkleden in kunststof, banale "toile cirée" in plaats van witte canvas. Wat het werk met elkaar verbindt is de geordende dimensie er van, gestructureerd zoals architectuur de ruimte gaat ordenen.

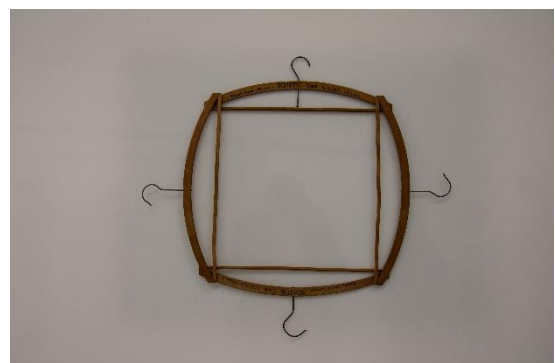

Foto: Marc Dubois

Hij stuurt postkaarten en voorwerpen per post naar vrienden. Het is meer dan Mail-Art, het toesturen van zelfgemaakte postkaarten. Veel kunstenaars hebben dit medium intens aangewend om banden te leggen met vrienden of gelijkgezinden. Het klein formaat laat toe intens te communiceren met de "buitenwereld", een netwerk op te bouwen om de ideeën tussen kunst en leven te verspreiden. Het creatieve komt via de postbode op een andere plaats, een ander kanaal dan de klassieke kunstgalerijen. De postkaarten van Heyvaert hebben een andere dimensie. Zijn ontstaan vanuit zijn directe leefomgeving, gemaakt aan de keukentafel in zijn woning in het landelijke Scheldewindeke.

Het thema van het kruis komt in verschillende composities tevoorschijn. Met vijf blikken Kitekat maakt hij een kruisvorm. Het sterkste werk is een kruis waarop horizontaal en verticaal "pistolets" zijn aangebracht. Het gaat niet om een verwijzing naar het symbool van Christus aan het kruis, maar om zijn eigen lijdensweg met zijn fragile gezondheid waarbij eten geen genot meer is maar louter een aangelegenheid van overleven. Zijn ervaring met zijn lichaam is het uitgangpunt van het werk en niet een artistiek concept om te willen aan te sluiten bij één of andere kunstrichting. Daarin ligt juist de grote authenticiteit van dit oeuvre. Het oeuvre getuigt ook van twijfel, zich distantiëren van een wereld van kunstenaars maar toch het verlangen om er op een of andere wijze toe te behoren.

In de eerste zaal worden ongeveer 150 werken getoond met een vormgeving, een opstelling bedacht door Peter Swinnen. In de ruimte is een lichte metalen structuur aangebracht waardoor er een soort kamers ontstaan terwijl de ruimte toch fluïde blijft. Deze oplossing laat toe om werken in de ruimte te presenteren en om zelfs werk, zoals zijn mail-art creaties aan beide zijden te bekijken.

Zijn start als architect

Zijn oeuvre als architect is uiterst beperkt en bestaat uitsluitend uit woningen. In Mariakerke werden op gronden van de familie Nowé een aantal kleine bungalows gebouwd. Zijn belangrijkste woning is deze voor zijn broer Gilbert in Destelbergen. Het eerste ontwerp van maart 1957, een eenvoudige bungalow werd niet gebouwd. Heyvaert verlaat dit voorstel omdat de kostprijs te hoog lag. Het definitief ontwerp, waarvoor in april 1958 een bouwvergunning werd bekomen, verschilt veel van dit eerste ontwerp. In de zomermaanden van 1958, het jaar van de Wereldexpositie in Brussel, werd met een paar vrienden het huis gemonteerd. De uiterst lichte houten constructie wordt gecombineerd met grote glasvlakken, bestaande uit dubbele beglazing. Heyvaert kiest om het woongedeelte op de verdieping te situeren, om zo te genieten op een

wijds uitzicht op het Scheldelandschap. Vaak wordt verwezen naar het Amerikaanse *Case Study House Program* dat na 1945 in Californië werd opgestart. Deze woning bezitten een uitgesproken metalen skeletstructuur wat niet het geval is in Destelbergen. Sluit het werk van Heyvaert niet beter aan bij het werk en de houten constructies van architect R.M Schindler? Vergeten wij niet dat in de jaren '50 de Scandinavische invloed waarbij veel hout werd aangewend ook een impact heeft gehad.

Recent werd dit huis gerenoveerd door architect Peter Swinnen, tevens de curator van de expo in Museum M. Met zorg wist hij de grote fragiliteit van deze constructie te behouden en de nodige aanpassingen aan te brengen. Het opzet was om de benadering van Heyvaert te behouden en dit gebeurde ook na grondige analyse van dit woonhuis. Bij deze renovatiefase werden ook hedendaagse toevoegingen aangebracht, zoals een gevel breed gordijn ontworpen door Chevalier Masson.

Architectuur presenteren is steeds een moeilijke aangelegenheid, gebouwen vallen niet te verplaatsen. Men moet het doen met "hulpmiddelen" om een gebouw voor te stellen met o.a. tekeningen, schaalmodellen, video opnames of foto's. DE architecten Arnaud Hendrickx en Wim Goossens, in overleg met Swinnen en Wittocx, kozen om de structuur van de woning in Destelbergen te reconstrueren op ware grootte. Dit levert een ongewone kijk op dit werk van Heyvaert. Het geeft een beeld van de schaal, niet van de ervaring die men ter plaatse heeft met het uitzicht. Met twee video's wordt de omgeving opgeroepen. In deze ruimte twee maquettes die het bureau DVVT / De Vijlder Vinck Taillieu heeft gemaakt; één van het ontwerp uit 1957/ 1958 en één van de toestand in 2015. De keuze voor een schaalmodel 1 op 1 is relevant om de reële afmetingen te vatten. Een woning is wel meer dan afmetingen en met grote of kleine schaalmodellen kan men de ervaring en de intensiteit van ter plaatse niet weergeven. In tegenstelling tot het gedeelte met het plastisch werk van Heyvaert, dat fysiek aanwezig is, blijft een maquette van architectuur maar een suggestie.

Foto: Marc Dubois

De grote authenticiteit van het oeuvre

Twee jaar na de dood van Heyvaert koos de Duitse curator Kaspar König om de toen bijna onbekende kunstenaar een prominente plaats te geven. Zijn werk werd voor de eerste maal aan een ruimer publiek getoond in 1986 in de Gentse Sint-Pietersabdij als een onderdeel van het project

INITIATIEF 86 met een ruimte environment bedacht door Paul Robbrecht. In 1991 volgde een kleinere presentatie in het Museum van Hedendaagse Kunst in Gent met een bijhorende tekst van Bart De Baere. In 2003 werd de eerste overzichtsexpositie samengesteld.

Zijn werk als kunstenaar overstijgt ruimschoots zijn bijdrage aan de architectuur. Dit is geen negatief oordeel betreffende zijn architectuur, de intensiteit, de directe band tussen het leven en de creatie, is veel groter in zijn objecten. Door gebruik te maken van goedkope bouwmaterialen kon hij het budget verlagen maar kwam de levensduur van de constructie in het gedrang. Maar voor Heyvaert moest het huis een tijdelijke shelter zijn, de vergankelijkheid moet men niet zien als een foute attitude maar als een evident onderdeel van het leven. Van een gebouw kunnen wij dit moeilijker aanvaarden, zeker in een tijd waar het woord duurzaamheid in het debat over onze gebouwde omgeving als het sleutelwoord wordt gebruikt.

Wat deze expositie ook duidelijk maakt is de band tussen beiden maar ook de verschillen. Heyvaert zou ongetwijfeld veel vragen hebben gesteld bij de beslissing van de overheid om de woning in Destelbergen in 2017 op de monumentenlijst te plaatsen. Wat als een "architecturale bricolage" wordt beschouwd, om de woorden van Swinnen te gebruiken, en waarbij een korte levensduur als concept wordt aangewend, krijgt nu het statuut van patrimonium, niet voor één generatie, maar ook voor de volgenden.

Marc Dubois Oktober 2018

Eindnoten

---

¹ In 2006 verscheen bij Ludion het boek Heyvaert met als auteurs Nico Dockx, Lieve Laporte en Jan Mast. In het boek wordt ook een accent gelegd op zijn werk als architect en zijn reis naar Amerika.

² Peter Swinnen, Zolang ik nooit over mijn schouder laat kijken, in H-Art, nr. 184, september 2018, pp. 16-17.

³ Marc Dubois, Architettura Povera - Het extreem minimale in het werk van René Heyvaert, in: Jaarboek / Hoger Architectuurinstituut Sint Lucas, Gent, 1991, pp.24-31.